

LOCUL CONSTRÂNGERII ÎN DREPT ȘI MORALĂ**Loghin Petru .**

În condițiile Economiei de piață față de contravenții ordinii publice și a legilor Statului de drept se aplică diverse forme de constrângere. Dezvoltarea noilor relații sociale creează toate condițiile de aplicare efectivă atât a formelor „blânde”¹ – morale, cât și celor „aspre” – de Stat în constrângere.

Atât primele, cât și cele de-a doua tipuri de constrângere se aplică numai în cazurile când ele devin necesitate și convingere generală. Orice abatere de la acest principiu înseamnă atac brutal la adresa democrației și libertăților cetățenilor.

Prin *constrângere de Stat* se subînțeleg mijloacele și metodele de influență, sancționate de Stat în normele juridic penale, administrative, disciplinare, civile, familiale și alte tipuri de norme cu scopul soluționării echitabile a relațiilor sociale, susținute public de autoritatea morală a poporului, convingerea în rezonabilitatea lor.

Constrângerea de Stat sub orice formă se realizează de către organele statului, împuternicite de către popor prin alegerile libere și democratice, sau organizațiile obștești, persoane de răspundere, cărora li se acordă asemenea drepturi în baza legilor. Statul de drept aplică constrângerea cu scopul asigurării ordinii publice, ocrotirii drepturilor cetățenilor, vieții și sănătății oamenilor, a proprietății, libertății și egalității etc. Stabilind diverse tipuri de sancțiuni pentru faptele ilicite, normele juridice influențează disciplinar, constrâng în supunerea față de predescrșițiile legilor.

Prin *constrângere morală* se subînțelege complexitatea mijloacelor și metodelor de influență asupra comportării indivizilor, aprecierii faptelor cu scopuri educative și de corectare². *Constrângerea morală* se realizează de către organizațiile obștești, politice, guvernamentale, neguvernamentale, sindicale, colectivele de muncă etc. În baza opiniei publice.

Este indiscutabil, că ambele forme poartă caracterul de constrângere, zis și forțat. Problema constă în faptul că opinia publică se produce și ca factor de convingere, și ca factor de constrângere al influenței morale. La aceste concluzii ajunge și tînărul savant moldovean V. Capcelea: „... pentru etica juridică este deosebit de importantă cercetarea corelației dintre scopurile oficiale ce sînt determinate de lege și scopurile neoficiale, adică acele ce determină comportamentul subiectului... în viața reală în dependență de motivele de care el se conduce”³.

Locul fiecărei forme de constrângere în viața socială este determinat de umanism – principiu la baza căruia stau scopurile „de eliberare a omului de la orice asuprire socială”, „izbăvirea de la nedreptate”, „dobîndirea unei stări depline din punct de vedere material și spiritual”⁴.

Într-o societate civilizată, bazată pe respectul strict al „Literei” și „Spiritalului” legii, constrângerea întotdeauna se îmbină cu convingerea. Această corelație se cere a fi organizată de către structurile statului, a întregii societăți civile într-un așa mod, încît să se dea preferință convingerii. Toți participanții la actul juridic, sau de o altă natură trebuie mai întîi să-și formeze convingerea și abia mai apoi necesitatea

aplicării constrîngerii, și nici de cum invers. Apostolul Pavel ne învață: „Toți cei ce au păcătuit fără lege, vor pieri fără lege; și toți cei ce au păcătuit sub lege, vor fi judecați după lege.

Pentru că nu cei ce aud legea sînt drepti înaintea lui Dumnezeu, ci cei care împlinesc legea vor fi îndreptățiți...”⁵.

Bineînțeles, că normele juridice și morale în majoritatea cazurilor sînt respectate de către cetățeni benevol, independent de faptul că ele conțin măsuri de constrîngere. Conștiința morală a oamenilor în asemenea cazuri constituie baza respectării normelor juridice. La rîndul lor normele juridice influențează activ în consolidarea valorilor morale a oamenilor. Și numai în acele cazuri, cînd conștiința juridică a individului, calitățile morale ale personalității rămîn în urmă de normele juridice și morale general recunoscute de societate, vor fi aplicate măsurile de constrîngere.

Problema constrîngerii atrage atenția atît din partea juriștilor, cît și cea a filosofilor. Însă consemnăm: între ambele tabere nici în vreo una din epocile istorice prin care a trecut Civilizația umană n-a existat și nu există unitatea de opinii. G.F. Șerșenevici scrie: „Juriștii studiază dreptul ca fenomen real, fără a-și antrena gîndirea, cum este, sau cum trebuie să fie, iar filosofii creează dreptul ideal, necunoscînd ce este dreptul în realitatea vieții și cum se aplică normele lui”⁶. Această contradicție dintre juriști și filosofi ne vine încă din antichitate. În „Gordias” Platon scrie: „Filosofii, se știe, n-au habar de legi, nici de cele prin care se cîrmuiesc statele, cum n-au de cuvîntările folosite spre a se pune cineva în contact cu adunările cetățenești pentru treburi particulare și publice; sînt străini de plăcerile și pasiunile omenești; străini, într-un cuvînt, și fără experiența moravurilor în genere. Cînd dau peste o acțiune particulară ori publică, ei se fac de rîs, cum cred că se întîmplă cu oamenii politici care, și ei, cînd vin la disputele voastre și la expuneri raționale, devin ridicoli”⁷.

Una din particularitățile însemnate ale dreptului este prezența în normele juridice a constrîngerii. Această poziție prevalează atît în literatura clasică juridică, cît și cea contemporană.

Rudolf Iering (sec. IX) scria, că „fără constrîngere este lipsit de sens să vorbim despre drept”, fiindcă dreptul este un așa fenomen, care „asigură condițiile vieții sociale prin forma constrîngerii”, „un sistem al scopurilor sociale, garantat de constrîngere”⁸.

L. Petrajițchi afirma: „... legătura dintre drept și constrîngere se reduce la aceea, că neexecutorul benevol al obligațiilor juridice conform dreptului poate și trebuie să fie supus măsurilor de constrîngere”⁹.

La rîndul său M.N. Marcenco scrie: „Dreptul este ocrotit și se realizează de către Stat, iar în cazurile încălcării predescripțiilor normelor juridice, se aplică constrîngerea de stat”¹⁰.

Aceași opinie o întîlnim și la V.N. Hropaniuc: „În asigurarea normelor juridice se aplică și măsurile constrîngerii de stat”¹¹.

Constrîngerea este un element social necesar oricărei formațiuni economice. Puterea de constrîngere există în orice conviețuire umană, în organizația tribală, în familie, chiar și atunci cînd statul încă nu exista. Constrîngerea capătă caracter de Stat

în cazurile, cînd este aplicată de către organele statului, sau persoanele împuternicite cu asemenea funcții în baza legilor. Atunci cînd sînt osîndite fapte antisociale, antimorale, obligînd individul să se supună predescrîpțiilor normelor juridice și morale, opinia publică se manifestă ca forță activă a constrîngerii. În această ordine de idei, ni se par interesante opiniile filosofilor, dar și cele ale unor juriști de forță în teoria și practica dreptului.

„Opinia publică, – semnează A.A. Tarasenco, – nedispunînd de așa mijloace de constrîngere, care-s numai la dispoziția organelor statului, îi poate obliga pe oameni să acționeze într-un anumit mod numai în cazurile, dacă reușește să-i convingă... moral, psihologic, care depind anume de momentele influențării”¹².

S.S. Alexeev, L.L. Popov, A.P. Șereghin, pe bună dreptate, atrag atenția, că în anumite domenii ale vieții sociale constrîngerea nu numai că-i „folositoare, aducînd efectele pozitive”, dar e și „necesară”, continuă să rămînă instrumentul de bază al statului în „întărirea legalității și ordinii publice”¹³. Pe aceeași poziție e și V.I. Goiman: „... răspunderea juridică întotdeauna este legată cu constrîngerea de Stat. Aceasta înseamnă, că răspunderea juridică întotdeauna presupune apariția relației juridice ocrotitoare, în care partea obligatoare – infractorul – e nevoit să se supună cerințelor organelor statului și persoanelor împuternicite. Constrîngerea de Stat se manifestă ca conținut al răspunderii juridice”¹⁴.

Fără îndoială, aspectul moral nu-i posibil de a-l nega în exclusivitate. Însă puterea de influență a normelor morale, posibilitatea de a impulsiona anumite acțiuni, sau neacțiuni este relativă, nu constantă. Se lămurește aceasta printr-un lucru simplu: la morală factorii subiectivi prevalează asupra celor obiectivi, ci nicidecum invers, așa cum e în cadrul dreptului. De aceea schimbările puterii de influență depind de necesitățile practicii și cerințelor morale, interesele și experiența de viață, nivelul de conștientizare al acestor necesități. Cu cît conținutul normelor morale va corespunde condițiilor obiective de viață și activitate a oamenilor, cu atît rolul lor va deveni determinant în comportare.

Atunci cînd discutăm despre normele juridice, nu se poate de afirmat, că ele-s ocrotite numai prin constrîngerea juridică de Stat și a puterii opiniei publice. Aici un rol deosebit îi revine pedepsei.

Discuțiile pe paginile revistelor juridice și filosofice pe problema rolului pedepsei au început încă prin anii 60 ai secolului XX. Autorii sînt divizați în diverse grupe pînă în timpurile noastre. Așa, M.D. Șargorodski, I.I. Carpeț, I.S. Noi și alții consideră, că pedeapsa are un rol însemnat atît în planul general, cît și special de prevenire a infracțiunilor sau contravențiilor. M.D. Șargorodski scrie: „Orișicare sistem de pedepse, care ar fi aprobat și cum nu s-ar aplica, pedeapsa întotdeauna conține atît prevenire generală, cît și specială de influență”¹⁵. Aceste idei continue și în timpurile noastre. De exemplu, E.V. Cernîh scrie: „Constrîngerea în respectarea normelor juridice este cauza trimerii forțate la răspundere, metoda de influență asupra infractorului... Persoana și gradul de vinovăție se stabilesc mai întîi, apoi tipul răspunderii, și numai după aceasta urmează măsurile constrîngerii de Stat”¹⁶.

Criminalitatea este un fenomen social complicat și îngrozitor, de aceea sancțiunile normelor juridice continuă să rămînă principala posibilitate în combaterea ei. Desigur, majoritatea oamenilor respectă benevol normele juridice. Însă aceasta

nici pe departe nu înseamnă, că însăși faptul păstrării în normele juridice ale sancțiunilor cu pedepsele corespunzătoare n-au rolul de prevenire față de întreaga societate. Această poziție este împărțită de juriști de forță ai lumii contemporane.

Așa, prof. univ. dr. Costică Bulai scrie: „Realizarea ordinii de drept penal are loc, de regulă, prin adoptarea de bună voie sau de teama pedepsei a conduitei pretinse destinatarilor lor de normele dreptului penal, deci în cadrul raporturilor juridice penale de conformare”¹⁷. la rândul lor, colectivul de autori în frunte cu S.S. Alexeev semnează: „Pedepsa infractorului nu este un scop în sine. Ea de asemenea este un mijloc preventiv (prevenție) în săvârșirea de noi infracțiuni. Prin urmare, răspunderea juridică are și funcția preventivă (prevenitoare)”¹⁸. De asemenea .I.N. Seniachin: „Funcțiile de bază ale răspunderii juridice – ocrotirea ordinii publice și educația oamenilor. Ambele funcții urmăresc scopul concret – prevenirea infracțiunilor. Ea se obține prin corectarea și reeducarea infractorilor, a tuturor cetățenilor în spiritul respectării legilor”¹⁹. Ori Emil Derșidan: „Pedepsa este o măsură de constrângere și un mijloc de reeducare a celui condamnat, ea avînd un caracter coercitiv și altul curativ”²⁰.

Și în Vocabularul enciclopedic juridic citim: „Pedepsa se aplică cu scopurile de restabilire a dreptății sociale, corectarea celui osîndit și prevenirea noilor infracțiuni”²¹.

La aceeași concluzie ajunge și G.C. Fiodorov: „Limita libertății sociale a omului este determinată cu ajutorul normelor sociale. Ele reflectă obiectiv cerințele necesare, înaintate de societate, stat, colectiv către membrii săi pentru a se comporta într-un anumit mod, a proceda corespunzător intereselor acestor formațiuni sociale”²².

Prin urmare, pedeapsa include în sine nu numai elementele de convingere și constrângere, dar și prevenitoare. Timpul aflării infractorului în instituția de privațiune a libertății, CM etc. este folosit cu scopurile: îngrădirea lui de la societate, închiderea posibilităților de săvârșire a noilor atentate, corectarea pentru faptele ilicite. De asemenea pedeapsa influențează psihologic, prin aceasta stimulînd o comportare necesară în reținerea de la săvârșirea faptelor, care sînt în detriment statului, societății.

Un mare rol în influența psihologică și preventivă a infracționalității îl are faptul publicității ședințelor de judecată. „În toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sînt publice”²³, ele contribuie în formarea unei comportări corespunzătoare modului de viață uman bazat pe respectarea ordinii publice, a legilor și moralității sociale.

CONCLUZII

1. În lupta cu criminalitatea și a celorlalte tipuri de fenomene ilicite aplicarea corectă a constrîngerii de Stat, cît și a celei morale devin o necesitate a timpurilor. Spre aceasta ne orientează chiar Legile juridice. Așa, p. 2 art. 61 CP al Republicii Moldova spune: „Pedepsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni atît din partea

condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate”²⁴.

2. Fiecare infractor trebuie să fie supus constrîngerii numai și numai în limitele și predescripțiile legii. Măsurile de combatere a infraționalității nu trebuie să se refere la acei, care n-au săvîrșit fapte ilicite. Acesta-i principiul de bază al ordinii și legalității unei societăți libere și democratice, pe care Civilizația umană o numește – societatea Statului de drept.

The object of inventions concerns with the problems of compulsions. The development of the new social relations of market economy creates applying effective pre-requisites so to the “kind” – moral forms as to those “strong” state compulsions. This process is actively developed in conditions of intensifications by the interaction of juridical and moral mechanisms on the basis of society free and democratic of-the state law.

Note

1. Prin noțiunea „blîndă” avem în vedere nu faptul, că constrîngerea morală este mai slabă decît cea de Stat, dar că în ea se exclude pedeapsa aspră.
2. Varianta propusă nu poate avea un caracter epuizabil, iar printre cercetători pot apărea diverse opinii, noi interpretări.
3. Valeriu Carpelea. Etica și deontologia juridică. Chișinău, Museum, 2002, p. 174-175.
4. Dicționar de etică. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1981, p. 297.
5. Biblia sau Sfînta scriptură. Vechiul și Noul Testament. GBV, 1989 – Epistola către Romani 2 : 12, 13.
6. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права. М., 1911, p. 15-16.
7. Platon. Dialoguri. Editura JRI, București, 1996, p. 291.
8. Иеринг Р. Цель в праве. СПб. 1881, p. 47-48.
9. Петражицкий Л. Теория государства и права в связи с теорией нравственности. СПб., 1908, p. 260.
10. Теория государства и права (под ред. М.Н. Марченко). М., Зерцало, 1999, p. 289.
11. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. М., 1997, p. 200.
12. А.А. Тарасенко. Общественное мнение и поведение личности. Минск, «Наука и техника», 1975, p. 172-173.
13. С.С. Алексеев. Социальная ценность права в советском обществе. М., 1971, p. 110-111; Л.Л. Попов, А.П. Шерегин. Управление, гражданин, ответственность (сущность, применение и эффективность административных взысканий). Л., «Наука», 1972, p. 19.
14. В.И. Гойман. Правонарушение и юридическая ответственность - Общая теория права и государства (Под ред. док. юр. наук, профессора В.В. Лазарева). М., Юрист, 2001, p. 293.

15. М.Д. Шаргородский. Наказание по советскому уголовному праву. М., Госюриздат, 1958, р. 16; И.И. Карпец. Социальные и правовые аспекты учения о наказании – «Советское государство и право», № 5, 1968, р. 65; И.С. Ной. Сущность и функции уголовного наказания в Советском государстве. Издательство Саратовского Университета, 1973, р. 61.
16. Е.В. Черных. Юридическая ответственность и государственное принуждение – Н.И. Матузов, А.В. Малько. Теория государства и права. Курс лекции. М., Юристь, 1997, р. 551.
17. Prof. univ. dr. Costică Vulai. Manual de drept penal (Partea generală). Editura ALL, 1997, р. 310.
18. Теория государства и права. Учебник для юр. вузов и факультетов (авторский коллектив: Алексеев С.С. – д.ю.н., проф., член-кор. РАН и др.). М., НОРМА-ИНФРА, 1998, р. 420.
19. И.Н. Сенякин. Понятие, признаки и виды юридической ответственности. – Теория государства и права. Курс лекций (Под ред. д.ю.н., проф., засл. деятеля науки РФ Н.И. Матузова и д.ю.н., проф. А.В. Малько). М., Юристь, 2000, р. 599.
20. Emil Derșidan. Dicționar de termeni juridici (ediție revăzută și adăugită). București, Proteus, 2005, р. 316.
21. Юридический энциклопедический словарь (3-е издание, переработанное и дополненное). М., ИНФРА-М, 2001, р. 227.
22. Г.К. Федоров. Теория государства и права (учебник). Кишинев, 1998, р. 465.
23. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994, art. 117.
24. A se vedea și art. art. 92, 104, 107, 108, 109, 111, 112 CP al Republicii Moldova. Chișinău, 2003; de asemenea art. art. 15, 16 CC al Republicii Moldova. Chișinău, „Cartea”, 2002.